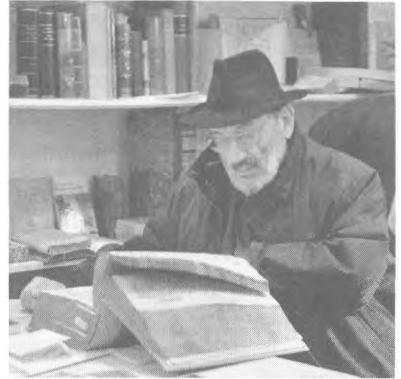

Борис ШАЛАГІНОВ,
професор, д-р філол. наук,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

УМБЕРТО ЕКО: ФІЛОСОФ МІЖ ВЕРТЕПОМ І ТЕРОРИЗМОМ

Післямова перекладача

Яксь дама на вулиці, приклеєна вухом до мобільного телефона, не помітила Умберто Еко і мало не збила його з ніг, але філософ вивернувся і досить грубим поштовхом повернув її в реальний світ міста Мілана. Поспішне вибачення дами (скоріше за все, слівце «sorry») втілює нову формулу спілкування у цифровому світі. У світі консумізації «користувач» заковтує і випльовує не тільки речі, а й готові формули спілкування. У буржуазному світі зі збільшенням сортів ковбаси зменшується кількість слів, які зв'язують людей в одну духовну спільноту. Еко у своїх колонках ретельно збирає ці слова й ізолює їх від рідної італійської мови тим, що демонстративно пише мовою оригіналу й акуратно бере в лапки.

Одна з найболючіших проблем постмодерного світу, на думку письменника, — розкол на фізичну реальність і комп'ютерну віртуальність, яка за лічені десятиліття встигла вже обрости власними символами і знаками. Еко всією душею за реальність, але за таку, що наповнена символами інтелектуальними, якими були для його покоління літературні персонажі, художні шедеври, філософські поняття, видатні історичні особи, духовні легенди, прославлені світові ландшафти... а не сучасними знаками та символами на зразок жуйки, коміксів, мобілок, кока-коли, порносайтів, «жовтих», «чорних» та їм подібних романів, політичних ексцентриків, назв престижних курортів, імен скандальних поп-кумирів, предметів аукціонного розпродажу, що побували до того в руках або на тілі, або навіть під сидницею такого-то міністра або якоїсь «star»...

Письменник демонстративно нагадує всім, що він не зареєстрований у жодній соціальній мережі.

Символіка класичної епохи ґрунтується на ерудиції, що здобута через старанність і наполегливу працю; її позитивний внесок у розвиток культури був надзвичайний. Символіка постмодерну — на знаках, які більш-менш випадково «застрягли» у пам'яті «користувача»; її справжній внесок з'ясується тільки з часом. Культурна символіка історично сприяла розвитку націй; постмодерна

символіка — «космополітична» і часом навіть вельми непатріотична. Випадковість віртуального контенту і зчеплень у ньому, його неусвідомленість з боку самого «реципієнта»¹ роблять свідомість останнього вразливою для різних маніпуляцій, а отже — історично нестійкою (про це свідчить «казус» біженців у Європі).

Здається, Еко розуміє, що справа не в тому, що нинішня молодь плутає дати життя відомих політичних і культурних діячів, а в тому, що нині вона запам'ятовує *зовсім інші* факти й дати. А той факт, що часом її акції спрямовані проти пам'ятних дат і символів старшого покоління (а Еко постійно звертається пам'яттю до горезвісних двадцятих років минулого століття в Італії), свідчить, що з пам'яттю у неї все навіть дуже добре! Колись функцію компресії інформації виконували книжки, і Еко написав на цю тему, напередодні комп'ютерної епохи, свій саркастичний «Ім'я троянди»; нині цю функцію взяв на себе Інтернет.

Отже, письменник розуміє, що в основі сучасної цивілізації лежать символи нового покоління, і, хоч би якими вони були, саме вони створюють нині спільноту, що називається мешканці Планети. Спадає на думку фантастичний проєкт японців, які пропонують зібрати в одному місці сміття, мільйони тонн якого плавають у Світовому океані, і на цьому острові побудувати місто з ідеальними умовами проживання.

Тож Еко — абсолютно сучасна людина, разом з тим він болісно переживає притаманний усій теперішній Європі різкий і, здається, безповоротний розрив з класичними духовними цінностями. Перед нами мислитель, якого застала під вечір життєвого шляху епоха *post verita* («після істини»).

Публіцистичні колонки, вибрані перекладачем із їх загальної кількості 99, доповнюють для українського читача образ видатного італійського мислителя, що недавно пішов від нас (роки життя 1932–2016). Вони друкувалися з липня 2012 р. по лютий 2016 р. в італійському інтернет-ресурсі «Еспресо» («L'Espresso») під назвою «Торбинка Мінерви» («La bustina di Minerva»). Назва означає строкату тематику та вельми випадкову тематичну послідовність есеїв, у яких письменник, філософ і патріот відгукувався на злободенні події життя в Італії та у всій Європі. Невід'ємною частиною всіх текстів Еко, на нашу думку, є гіпертекст, тому ми в цій публікації потурбувалися також про докладні примітки. Стиль Еко-публіциста, як і в його романах, класично ясний і прозорий. При цьому нерідко він не проти енергійного простого слівця чи виразу, і ще він — майстер тонкої іронії.

У своїх останніх колонках Еко підбиває підсумки епохи Євроспільноти, яка, не встигнувши оформитися й досягти вершини свого цвітіння, уже залишає на наших очах історичну арену. Парадоксально, але вже йдуть у минуле такі недавні специфічні проблеми, як машинізація життя, стандартизація і консумізація особи. На зміну приходять нові проблеми: невміння жити і відстоювати старі — європейські! — цінності в умовах афро-азійської дифузії.

Італійці, як нація, що подарувала Європі християнство, особливо відчують гостроту цього нового цивілізаційного зіткнення. Гадаємо, що італійський історичний досвід мусить бути під такою самою пильною увагою з боку всіх прихильників класичних європейських цінностей, що й недавній вибух української пасіонарності, який, слід вважати, далеко ще не вичерпав себе.

¹ До речі, слово *recipiente* в італійській мові означає «посудина», «місткість», «тара».